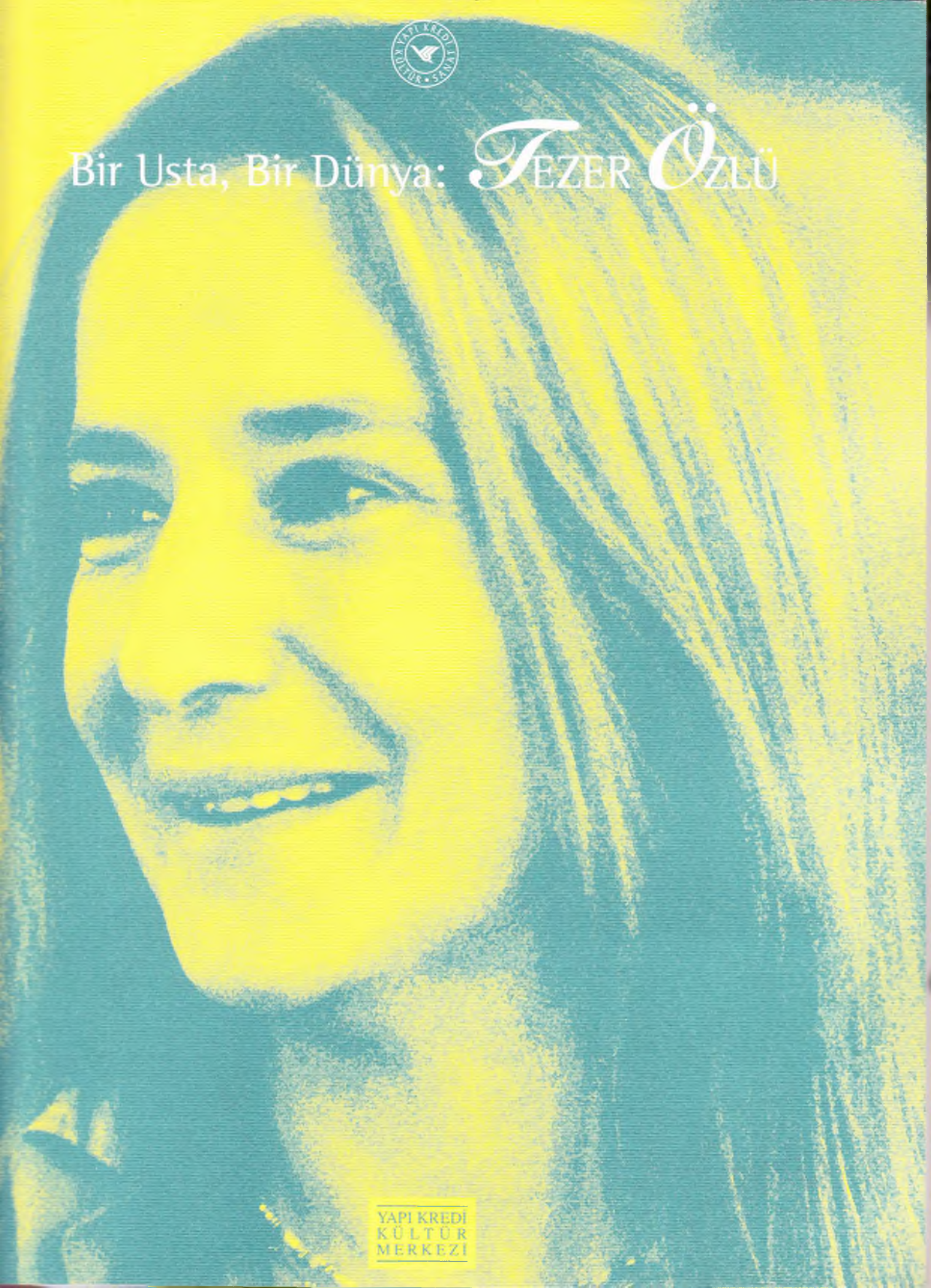

Bir Usta, Bir Dünya: Tezer Özlü
YAPI KREDİ
KÜLTÜR
MERKEZİ

Bir Usta, Bir Dünya: TEZER ÖZLÜ

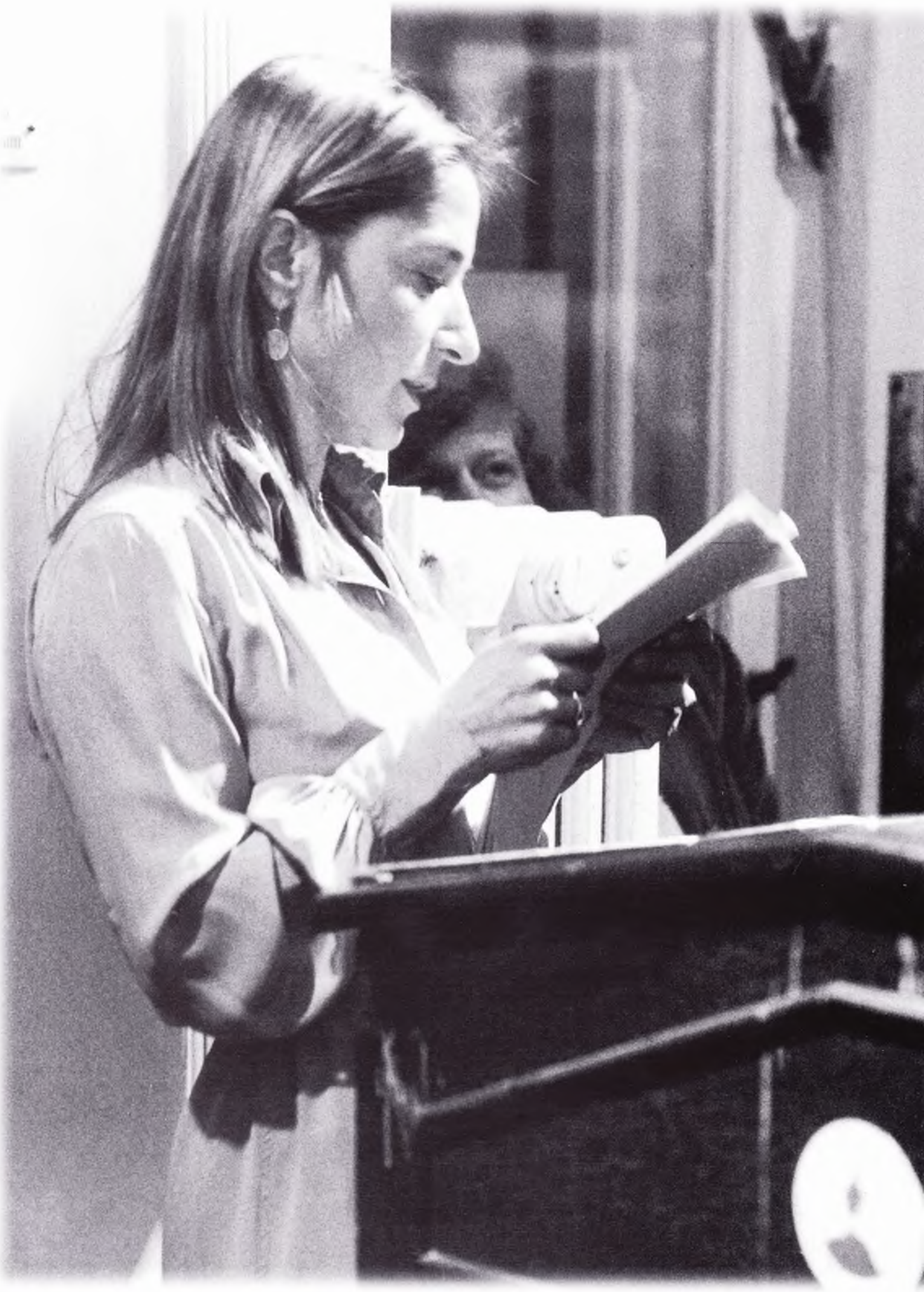
YAPI KREDİ
KÜLTÜR
MERKEZİ

Hazırlayan: Fatma Türe
Grafik Tasarım: Mehmet Ulusel
Kapak Fotoğrafı: Marianne Fleitmann
Film: ORA Ofset Renk Ayırımı A.Ş.

Bu kitap Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi'nde açılan
BİR USTA, BİR DÜNYA: TEZER ÖZLÜ
sergisi nedeniyle Tayf Basım Yayın Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.'nde
600 adet basılmıştır.
ŞUBAT 1996, İstanbul.

Bir Usta, Bir Dünya: TEZER ÖZLÜ

Fotograf: Marianne Fleitmann

Yazma serüveninin başında yitirdiğimiz en özgün kalemlerden biriydi Tezer Özlü. 1963'den beri dergilerde yayımlanan öykülerini topladığı Eski Bahçe, bireyin üzerindeki toplum baskısını çocukluktan başlayarak işlediği Çocukluğun Soğuk Geceleri, çok sevdiği üç yazar Svevo, Kafka, Pavese'nin peşisıra çıktığı yolculuğu anlattığı Yaşamın Ucuna Yolculuk, onun kısa yaşamından okurlarına kalan ustaca yazılmış eserleri oldu.

Bir Usta, Bir Dünya'da bu defa "Hiç kimseyle yaşlanmak istemiyorum. Kendimle bile" diyen Tezer Özlü var. Ölümünün onuncu yılında anıları, mektupları, fotoğrafları, elyazıları ve kişisel eşyası ile hep genç, hep usta...

YAPI KREDİ

Kızı Deniz'in anket defterinde sorduğu sorular aşağıda. Devam eden sayfalarda Tezer Özlü'nün cevapları kendi elyazısıyla yer alıyor...

En sevdiğin;...
Yemek. Tatlı, Araba, Renk, Film, Seri, Yapı, Hayvan, Bitki, İnsan, Çiçek, Kitap, Dergi, Ders, Bilgin, Ressam, Rejisör, Artist, Tiyatro Oyuncusu, Yazar, Mimar, Heykeltraş, Şarkıcı (Erkek), Şarkıcı (Kadın), Müzik Grubu, Besteci, Söz yazarı, İçecek, Şarkı...
Ve En Sevmediğin;
Sence...
Hasret nedir?
Sevinç nedir?
Üzüntü nedir?
Aşk nedir?
İdeal kadın?
İdeal erkek?
Şu anda ne isterdin?
Çocukken ne ile oynardın? (oynuyorsun?)
Bir adaya yalnız gitmeye karar versen neleri alırdın? Kitap, TV...
(Sadece yedi eşya, üç insan (canlı) yanına alabilirsin)
Nerede yaşamak isterdin?
Nerede tatil yapıyorsun?
Şu anda kaç TL. cebinde var?
Ne tür müzik evde dinliyorsun?
Ne biriktiriyorsunuz?
Hayatında kimi tanımak istersin?
Yanında çok para var (diyelim) ve alışveriş yapman lazım (mutlaka!!), ne alırdın?
(Ev için değil kendin için)
Nena'yı tanıyor musun?
Ne düşünüyorsun Nena hakkında?
Madonna (Amerika'da şarkıcı!) nasıl bir tip?
Allah'a inanıyor musun?
Nelere gülersin?
Başından inanılmayacak, garip ya da komik bir olay geçti mi? Anlatır mısın (yazar mısın demek istedim)?
Nasıl tip insanları sevmezsin?
Neden?
Beni seviyor musun?
Niçin???
Neden???
Beni nerede tanıdın??
Eee şey bu defteri nasıl buldun?
Doğum gününde ne istersin?
Ne iş yapıyorsun?
Deftere bir resim çizer misin (hatırım için, lütfen..)?
Bir fıkra yazmayı da unutmayın LÜTFEN!
Canın sıkılırsa, boş zamanın olursa, yağmur da yağıyorsa, uykun da yoksa...
Ne yaparsın?
Spor yapıyor musun, nee??
Sence ben neyim...
Aya gitmek ister miydin.
Ne tür kitap okuyorsun?
Rüya görüyor musun, nee??
Birisi seni bıçakla tehdit ediyor diyelim, ne yaparsın?
Başbakan olsaydın.. (Nerde), ne yapardın?
Picasso'yu nasıl buluyorsun?
Yemek pişiriyor musun? Seviyor musun?
Şimdiye kadar bir şey kazandın mı? (Para hariç)

ANNE

TEZER

1. En sevdiğim yemek mezeler, özellikle İstanbul Boğazı kıyısında kardeşi, sahatalı, balıklı olursa
Tatlı: fırında sıyıa ve baklava.
Bizim arabamız Renault 9
Renk: kağaz
film: Tarkowski Nostalgia, Erden Kıral Hakkari'de Bin Mevsim
Seri: yok
Yapı: Süleymaniye Camii.
Hayvan: Victoria
Bitki: (Gül) Çınar ağacı
İnsan: SEN
Çiçek: Gül
Kitap: Pavese'nin "Genç Ay" romanı
Dergi: Edebiyat Dergileri (hepsi battı, çıkmıyor)
Ders: dersleri sevmem
Bilgin: Bilginlerin hepsi (Atomu yapanlar hariç)
Ressam: Picasso
Rejisör: Erden Kıral
Artist: Gian Maria Volonte
Tiyatro oyuncusu: Genco Erkal
Yazar: Cesare Pavese Peter Weiss
Mimar: Mimar Sinan, Marcello Morandini
Heykeltraş: Heykelden pek anlamam
Şarkıcı: Eglesias
Şarkıcı: Nena
müzik grubu: Los Paraguayos ve diğer Latin Amerika gurupları
Besteci: Mozart
Söz yazarı: Tanımıyorum
İçecek: Limonlu çay

Sevmediğim:
Domuz eti
Ekmek kadayıfı
Anadolu
Gri
Dallas serisi
yapı: Odaküle
Hayvan: Av köpeği (beni ısırdı)
Rejisör: yeni fransız rejisörleri
tiyatro oyuncuları bilmiyorum.

bitki: diken
insan: bütün faşistler
çiçek: hepsini severim
kitap: Simmel'in hepsini
dergi: Oluş
ders: hepsi, matematik
bilgin: Nobel
ressam: birçok ressamı sevmem
artist: Sophia Loren (hallı hakkı sizlik ettim)

2. Aşk birisinin gece ve gündüz "sinirlenmeden" yanında olmak istemek, ayrılınca özlemek ve sadık olabilmektir.
Hasret, eğer kavuşulmazsa en güç duygudur.
İdeal kadın, hoşnut olan kadındır.
Sevinç, hayatı sevmek, geçen yaşanan an ve olaylardan mutluluk duymaktır.
İdeal erkek bence Hans-Peter'dir. Hem para kazanmayı, hem ev işini sever. Hem konuşkandır, hem de yardımsever.
Üzüntü acı'dır. En üzücü olay, başkalarına üzmektir.
Şu an ve hep, deniz kenarı ile güneş ve bahçe isterim.
Çocukken elma ağaçlarım, su, toprak ile oynardım.
Anlaya: 1. TV, radyo, kitap, bisiklet, kuştüyü yastık, Wärmeflasche, Wolk-man edindim.
3 insan: sen, Seyo, Hanspeter.
Antalya, Kaş tarafında
İtalya'da
710 SF. var.
Senin dinlediğin müziğini mecburen dinlerken, bir de bakıyorum severmişim.
Hiçbir şey biriktirmiyorum.
Tanıdıklarımdan memnunum.
Etek kaşmir ve kazak kaşmir ve beyaz deniz.

Bir yıldır her gün Nena dinliyoruz.
Nena canlı, seksi ve şarkılarının sözleri güzel.
Madonna çılgın.
Allaha inanıyorum.
En çok Hüseyin Başın espirilerine (O da kapişte)
Başımdan çok garip olaylar geçti.
En garip olay, sevdiğim halde, Erden'den severek boşanmam.
Para düşkünü, şöhret hırslı insanlara sevmem
Seni dünyada en çok seviyorum.
Tatlısın. Akıllısın. Güzelsin. Olumlu bir insansın.

Karnımda.
Defteri güzel buldum.
Doğum gününde sevdiklerimle olmak isterim
En kadınıyım şimdi.
Resim çizemediğimi bilirsin.
fıkra da bilmem
Uyumadan uyanır yatarım, okurum, yada televizyon
ederim, ya da meyve atıştırırım.
Hayır, spor yapmıyorum.
Benim en değerli varlığımsın.
İstemem, hiç istemem.
Roman okuyorum.
Bazen güzel rüyalar görüyorum. Deniz, yaz,
sevdiğim, özlediğim insanlar.
Dostça konuşmaya çalışırım.
ülkeyi kalkındırır, herkese refah ve eşitlik
getirmeye çalışırım.
Picasso resimde devrim.
Pişiriyorum, bayan severek pişiriyorum.
Seni ve yazdığım üç kitabı, bir de İsviçre
pasaportu.

6 Aralık 1985

Yeni Bir Ahlak Müjdecisi

Tezer Özlü'nün "Çocukluğun Soğuk Geceleri" adlı kitabı üzerine yazdığım bir yazının (Yazko, Mart 1981) sonunda, şunları söylemişim: "En önemli yanı da (kitabın), L.E.) sanırım, yazarlığın seçkin bir durum olduğunu yadsımasından, okurla yazar arasında her vakit var olan o engeli aşmasından ve sadece yazarının bilebileceği bir güzel yüreği değiştirmesinden doğuyor."

Tezer, sadece yazdıklarıyla yaşamımıza, düşüncelerimize bakmamızı sağlamakla kalmıyordu; varlığıyla gözümüzün önünde yaşayıp savunduklarıyla da insanı değiştiren yazarlardandı O. Onda benim giz dediğim şey, birçoklarının insan sevgisi diyebileceği erdem, (bence bunun klasik insan sevgisiyle hiç ilgisi yoktur) yatağına sığmayan, her an kabaran bir su gibiydi; sık sık çevreyi basıyor, yeşertiyordu geçtiği yerleri. "Eski Bahçe" adlı kitabında, ("Eski Bahçe-Eski Sevgi", Tezer Özlü, Ada Yayınları) Gök Kuşağı öyküsüne koyduğu alıntı bu dediklerimi açıklayacaktır sanırım:

"O gece insanın kavrayabileceklerinden daha çok şey bilmesinin bir umutsuzluk olduğunu düşündüm. Bu bazan bir olgunluktur, ama olgunluk değilse, o zaman çöküştür. Boris P."

Bir çöküntü olmayan, bedelini hepimizin bildiği gibi çok ağır ödeyerek edindiği o olgunluk, Tezer Özlü'yü günümüz Türk yazarlarından ayrı, kendine özgü o yere getirmişti; giderek dünya yazarları arasında da ondaki kimi has özelliklerle yazan, bir başka yazarı da tanımadığımı söylemeliyim. Şüphesiz bu sav, Tezer'den ayrı damarlarda gelişmiş başka büyük yazınların varlığını inkâr etme anlamına gelmemektedir.

Öğleden Sonra adlı öyküsünde, kara melankolisi içinde yaşamaya çalışan genç adama bakarak düşünür: "Bir iyilik yap, gir bu gece yatağına. Oda karadan da daha kara olduğunda artık kimi sevdiğini zaten bilemezsin."

Berlin'de bir geceyarısı sokakta ağlayan ve sancılarla kıvranan, (sancısı olduğunu sanan) yalnız yaşlı bir kadına sarılarak onu nasıl iyileştirdiğini anlatmıştı. Kadının sırtını koca bir ağacın gövdesine dayamış, karnını karnına yaslayarak, "Dostunum ben senin, yalnız değilsin, seni seviyorum" demişti sürekli. Kadının ağlaması kesilmiş, gülerek yoluna gitmişti.

Tezer Sümer, Kıral, Marti; her insanın yaratıcı olduğunu biliyor, yaklaştığı insanlarda bu yanı ortaya çıkarmaktan mutluluk duyuyordu. Ölüme yakın günlerinden birinde yazdığı mektubunda şöyle diyordu: "Doğrusunu istersen, zaman zaman kendi cesaretime şaşıyorum, bugün böyle büyük değişikliklere hiç kalkınamazdım. Üç kez mesleğini henüz oturtmamış, amatör başlayan üç erkekle yeniden başlamak cesaretini nereden aldım? Ne büyük merakım varmış insanlara, yaşama, yeniliklere..."

Tezer'in ilk öykülerinde başlayan yalnızlık, ihtiyarlık, intihar ve ölüm izlekleri ya da korku onu yaşamının sonuna kadar kovalamıştır. Son kitabı, "Yaşamın Ucuna Yolculuk"ta, (Almanca özgün adı "Bir İntiharın İzinde"ydi) bu korku artık bir ölümden kaçış, bir ölüme koşuş yolculuğu, bir son çırpınış, bir ölüm dansıdır.

Korku sürekli bir fon müziğidir Tezer'de. Kendi yaşamında bir an sessizliğe, sükûnete varsa bile, toplumun patlamalarıyla sarsılmaktadır: Güneşli bir 1 Mayıs sabahı, akşamına kırk ölü, yırtık bayraklar, kırık sopalara bırakır yerini. "Ölüm," der Tezer, "ilk gençlik yıllarımdan beri büyük kentin sokaklarında." Ülkenin en önemli sendikacılarından birinin cesedi, lüks arabada, arka koltukta gazetesini okuyarak geçen işadamı, kamyonetlere doldurulmuş sarkan çalışmaya götürülen insanlar, postal sesleri, bu toplumun çıkardığı her ses ürkütmektedir artık onu. Derken, bu toplum; kendinden kırk elli yaş ufak kız çocuklarla evlenen morukları alkışlayan bu toplum, Tezer'in kendinden on yaş ufak İsviçreli sevgilisiyle evlenmesini ayıplar, engeller koymaya kalkışır! Böylece Zürih'e gitti Tezer, orada birkaç gün içinde evlenebildi. Ama o toplumu ne kadar güvenli, uygar bulsa da, yurdudur burası; küskündür, küskün bir sürgün gibidir. Gene son mektuplarından birinde, "İstanbul'da sizlerle olsam daha mutlu olurdum; burada hep yalnızım. Yalnız olunca insan acı düşüncelere saplanıyor..." der.

Onunla anlaşmıştık: Bir gün mektuplarımızı yayımlayacaktık. Onunkiler daha başında sona erdi, bende kaldı; benimkilerse ablası Sezer Duru'da. Benimkileri bilmem ama, Tezer'inkiler yayımlanmaya değecek.

Zürih'te ölümünden altı ay önceki son görüşmemizde, ne edebiyattan ne mektuplardan ne de ölümden söz açabildik. İkimiz de için için biliyorduk son görüşme olduğunu bunun; bence çok önceden kararlaştırdığı gizli bir intihardı ölümü; ölümünden sonraki durumları konuşmuştu ablasıyla, çoktan! O yaşta, sanki bütün insanların acısını kendinde toplamış, çilesini çekmiş, çağdaş bir biliciye dönmüştü. "Yüz doksan yıl yaşadım, görecek ne kaldı?" diyordu.

Leyla Erbil

Beklenmedik Bir Durakta İnen Yolcu: Tezer Özlü

Yazmak benim için salt yaratmadır. Öykü olsun, roman olsun, bütün anlatılar, eleştirel bir deyimlemeye uygun olarak "kurmaca"dır salt. Yaşamla yazmayı karıştıranlarla da pek aram iyi değildir. Ne var ki, bu yaklaşımımı tepetaklak eden yazarlar da var. Özellikle Amerikan şiirinin bir bölümüne alabildiğine egemen olmuş "Günah Çıkaran Şairler", "İtiraf Eden Şairler" diye adlandırılan John Berryman, Robert Lowell, Sylvia Plath örneğin. Bu yazarların yanına, bizim edebiyatımızdan hiç düşünmeden koyacağım bir isim de Tezer Özlü. Öyküleri her zaman hoşuma gitmiş, ilgimi çekmiştir, ama "Çocukluğun Soğuk Geceleri"ni şaşkınlıkla, hayranlıkla okuduğumu bugün bile hatırlıyorum. Hayır, belli ki Tezer Özlü'nün öldüğünü göz ardı ederek, durgun ve durağan, hele hele olağan bir eleştiri çerçevesinde yazamayacağım. Öyleyse? Daha önceki ölümler -Sevgi Soysal'ın ölümü, Oğuz Atay'ın, Sevim Burak'ın ölümü- üzerine söylemediklerimi söyleyerek başlamalıyım: Daha yazma serüveninin başındaydı Tezer Özlü. Yayımladıklarıyla yazarlığını doğrulamıştı ama, yazdıklarında asıl yapıtlarını daha sonra ortaya çıkartacağını muştulayan geleceğe açık uçlar bulunuyordu. Ölümü karşısında duyduğum, sadece üzüntü olmadı onun için de. Öfke de duydum: "Gene mi? Bir kez daha mı? Bir sanatçı daha mı?" diye söylenip duruyorum şimdi, bu yazıyı yazarken bile. Her zaman gençtir bir sanatçının ölümü, ama bu? Biteceği yok tepkilerimin. Ben de kitaplarına dönüyorum işte:

Labirentte dolaşır gibi

Tezer Özlü'nün ilk öykülerine Celal Sılay'ın o garip mi garip "Yeni İnsan" dergisinde rastlamıştım. Karanlık, bir şeyler anlatmak ya da söylemekten çok, bir şeyler "söylememe" üzerine kurulu öykülerdi. Öyküyü okurken, bir labirentte dolaşıyor gibi oluyordum. (Labirent, mitik anlamda labirent, bilinçaltının simgesi değil midir?) Öte yandan da büyük, gerçekçi adımı taşıyan yazarlarda bile ender rastlanan bir gerçeklik duygusu da veriyordu bu öyküler... Daha sonra "Yeni Dergi"deki öyküleri geldi. Bunlarda da Tezer Özlü, kurmacaya daha büyük bir tepki göstermek için olsa gerek, tümüyle sözsel bir anlatım kullanıyordu. Metinler, zaman zaman gereğinden fazla karmaşık görünse de, örneğin sesli okunduklarında, düşünür ya da konuşur gibi okunduklarında -anlatı mı, düşünme mi, pek belirli değildi- en azından cümle yapısındaki karmaşıklık çözülüveriyordu. Tezer Özlü, bu öykülerini 1978'de yayımlanan "Eski Bahçe" adlı kitabında toplamıştı. Ama bunlar, kitabın ancak yarısına kadar geliyordu. Daha önce dergilerde çıkanların hepsi de değildi... "Eski Bahçe"nin öteki yarısında ise, Tezer Özlü'nün kendi dilini, anlatımını bulmaya başladığı öyküler yer alıyordu. Adeta gerçekliğinden emin olduğunuz, anı olduğundan hiç yanılmayacağınız öykülerdi bunlar. Hele hele, kitabın son öyküsü, "Hayalet Oğuz"u okuduktan sonra, önceki öyküler için anı saptaması kaçınılmaz oluyordu.

Hep genç bir yazar

Sonra, "Çocukluğun Soğuk Geceleri" geldi. 1980 yılı sonunda yayımlanan bu kitabında ise Tezer Özlü, üstünde roman yazmasına karşın, anılarını yazıyordu işte! Hiç de böylesine basit değildi oysa ki! "Çocukluğun Soğuk Geceleri"ni sadece öyküleştirilmiş bir anı gibi okumak, kitabın en büyük özelliklerinden biri olan, keskin bir alaycılığı gözden kaçırtabilirdi. Tezer Özlü, bu romanda yaşanmış birimlerden yola çıkıp, onları bilincin aydınlığında dev boyutlarda yansıtıyordu. Garipti ama, bu bilinç romanı, bir delilik öyküsünden kaynaklanıyordu! Tıpkı Kral Lear'deki gibi! Ya da Prens Hamlet'in deliliği gibi... Son kitabı (üçüncü kitabın son kitap olması ne acı!) "Yaşamın Ucuna Yolculuk" ise 1984'te yayımlandı. Önce Almanca yazılmıştı bu roman; Almancadaki adı ise "Bir İntiharın İzinde"ydi. "Çocukluğun Soğuk Geceleri"ne benzeyen, bir bakıma onun devamı olan, bir ikinci cildi olan, bir kitaptı "Yaşamın Ucuna Yolculuk". Ama bu kez, Tezer Özlü, anı boyutunun içine, deneme boyutunu da katmıştı. Kitap, bir önceki gibi, gerçekliğinden kuşku duyulmayacak kişiler ve olaylarla iç içe, gerçekliğine gerçek, ama bir roman kahramanı olmaya çok daha uygun bir İtalyan yazarın, Pavese'nin gizli egemenliğinde sürüyordu. Kitaba, Tezer Özlü ile Pavese'nin zaman ötesi diyalogları demek hiç de aykırı düşmez örneğin. Ve tıpkı Pavese'nin romanlarındaki gibi "Yaşamın Ucuna Yolculuk"ta da hüzün, duygusallık, gizli bir eleştiri, geçmişin korkusuyla geleceğin ürküntüsü, umutla umutsuzluk sarmalı dev bir yumak oluşturur. Okumanın sadece sözcükleri değil, sözcük aralarındaki sessizlikleri de okumak olduğunu bilmeyenler için büyük bir tuzaktır Tezer Özlü'nün bu kitabı.

Ve ne yazık ki, bu kitapla da bitiyor Tezer Özlü'nün yazarlığı. Yeni kitabı ne olacaktı? Nasıl sürdürecekti? Cevabı yok. Ama hep "genç bir yazar" olarak kalacak Tezer Özlü. Bu da, ne yalan söyleyeyim, yakışıyor ona!

Güven Turan

Fotograf: Ulla Lundström

Bir "İnsan"a Dönüş Öyküsünün Romanı

"Kitap tanıtma yazısı" diye bir yazma türü var hiç kuşkusuz. Ama bence bunun kadar kesin bir olgu daha var: Kimi kitapları yazmak, olanaksız. Onlar, öyle kitaplar ki, yalnızca okunmaya ve yaşanmaya açık. Buna karşılık yazıyla betimlenemezler, salt duyurulabilirler belki, başkaları da okusun diye, o kadar. Ama anlatılamazlar. Benimkisi de, ancak bir duyuru olabilecek; Tezer Özlü'nün Yaşamın Ucuna Yolculuk adlı kitabı için çok, pek çok güzel şeyler yazmak geliyor içimden. Ama yazımda bu güzellik düşlerine yaklaşmayı ne denli başarırsam başarayım, gerçeği değiştirebilmem olanaksız: Bu kitap yaşanabilir ancak, çünkü yaşamın kendisi.

Anıların peşine düşme mi?

Kitap, alışılmadık bir yolculuğun öyküsü. Yazar, artık -fiziksel olarak- yaşamayan üç sevgili yazarının, Italo Svevo'nun, Kafka'nın ve Pavese'nin peşine düşüyor. Doğdukları ve öldükleri, yaşadıkları ve yazdıkları yerlere, onların yakınları olup da henüz yaşayan kişilere gidiyor. Bir tür "anıların peşine düşme" mi var karşımızda? Hayır. Çünkü yazar için, bu üç sevgili ölü ve onlar gibileri, yaşamın temeli: "Bütün yaşama cesaretimi ölülerden alıyorum. Anlatılarından yaşadığım ölülerden. Bu kahrolası dünyayı, yaşanır bir dünyaya dönüştürmeyi başarmış ölülerden. Dünyanın ihtiyacı olan, her olguyu vermiş, söylemiş, yazmış ölülerden." (Şöyle demiş Svevo ölürken, kızkardeşine: "Ağlama, Letizia, ağlama. Hiçbir şey değil. Ölmek hiçbir şey değil.") Başlangıçta yazarın çıktığı, sanki yalnızca ölülere götüren bir yol. Ama ansızın -nasıl olduğunu bile algılamaksızın- bir bakıyoruz, o ölüler aracılığıyla yaşamın ortasındayız; çünkü değilmi ki onların yazdıkları, söyledikleri, bugün de sürmekte ve yaşanmakta, o halde onlar da ölü değil gerçekte. Ve söyleyebilmek, yaşananı sözcüklere dönüştürebilmek, yaşamın temel gizini oluşturuyor: "Bu yaşam, beni ancak içimde esen rüzgârları, içimde seven sevgileri, içimde ölen ölümü, içimden taşmak isteyen yaşamı, sözcüklere dönüştürebildiğim zaman ve sözcükler, o rüzgâra, o ölüme, o sevgiye yaklaşabildiği zaman dolduruyor. Başka hiçbir şey."

Svevo, Kafka, Pavese - bunlar, insana yakışan yaşam adına insana aykırılıkların tümüne karşı çıkmayı simgeleyen üç ad. Ve tüm sınırlara - Pavese gibi, ölümün sınırlarından geçmek pahasına da olsa - karşı çıkmış olan adlar. "Kader diye bir şey yoktur", diyor Pavese, "Yalnız sınırlar vardır. En kötü yazgı, sınırları sabırla karşılamaktır. Karşı çıkmak gerekir." Pavese alıntısının hemen ardından, karşımıza "Yaşamın Ucuna Yolculuk" yazarının sınır-sınırsızlık yorumu çıkıyor; her türlü yazgıcılığa, birey'i sürü teki kılmak isteyen her girişime tokat gibi inen bir özümseme.

Sevgili ölülerinin izinden giderken

Kitabı okuduğumuzda Pavese'yi, Kafka'yı, ve Svevo'yu ansızın bu denli kendimize yakın bulmamızda, onlarla birlikte yaşamamızda ve bu ölmüş yazarların, gerçekte aramızdan ayrılmadıklarını algılayışımızda, hiç kuşkusuz Tezer Özlü'nün bakış açısının katkısı çok büyük. Çünkü "Yaşamın Ucuna Yolculuk" yazarının tavrı, sözü edilen yazarları salt anlatan birinin tavrı olmanın çok ötesinde; o, sevgili ölülerinin izinden giderken, kendisi de hiçbir yönüyle saklamaya gerek duymadığı, soluk alıp vermenin doğallığıyla üstlendiği, bize yansıtılışında her türlü yapmacıktan uzak yaşantılardan geçiyor. Birileriyle tanışıyor; kimi tanıştıklarıyla bir ten yakınlığı kuruyor, ve okura bunları da aktarıyor. Ama dediğim gibi, her türlü yapmacıktan, her türlü "teşhircilik" kaygusundan uzak, ve insanı insana götüren bir süreci oluştururcasına: "Geceyi omuzunda geçiriyorum... Yorgun ve ağrılardan çatlayan, taşıyamadığım başımı, yirmibir yaşındaki omuzuna dayıyorum. Bana geceye dayanabileceğim gençliğimi veriyor, yeniden terleyebileceğim sıcağa doğru taşıyor beni. Akşama doğru Trieste Alanına ve Svevo'nun sokaklarına birlikte götüreceğim canlılığımı yeniden veriyor bana. Bir kez gördüğüm bir insan. Beni hiç tanımayan bu genç, bir kadına karşı, yıllar yılı en yakınımda taşıdığım erkeklerden daha sevecen. Yarın Torino'ya gitmeyeceğim. Burada rüzgârlarımı buldum..."

Korku ve kan her şeyin sonu değildir

James Baldwin, şimdi anımsayamadığım bir kitabında: "Bütün sorun, yaşama kocaman bir evet diyebilmekte" diye yazar; "Yaşamın Ucuna Yolculuk", böyle kocaman bir evet'i sayfalarıyla kucaklamayı, okurunu da insan'la karşı karşıya getirmeyi başaran bir kitap. Pavese, 1945 mayısında büyük dünya yıkımının hemen ardından "L'Unità" gazetesinde yayımladığı "İnsana Dönüş" başlıklı makalesinde şöyle demişti: "Korku ve kanla geçen bu yıllar, bize öğretti ki korku ve kan, daha her şeyin sonu değildir. Bir şey, tek bir şey, tüm yıkıma karşın ayakta kalır: İnsanın insanla karşılaşması... gün oldu, bir yabancının bakışlarıyla, bize göz kırpışıyla uçurumun kenarından döndük..."

Tezer Özlü'nün kitabında insanlar var...

Ahmet Cemal

Fotograf: Beat Bucchhuhl

BİR ARKADAŞ İÇİN

Aşağıda yatıyorum
Sokağa bakan pencerenin yanındaki divanda
Bir ses birden bir olay oluyor
Kulağımın dibinde
Bir dal bir cama vuruyor
Tezer

Can Yücel

Behice (Anneanne), Mehmet (Dede)

Nimet, Sabih Özlü (Tezer Özlü'nün anne ve babası) 15. 9. 1931, Zonguldak.

Sezer, Nimet, Demir, Sabih, Tezer Özlü, Gölcük 1946. Talha Eke'nin objektifinden...

5. 9. 1948 Gölcük. Özlü ailesi...

23. 4. 1950, Gerede. Tezer ve Sezer...

Temmuz 1948, Gölcük. Tezer, Demir, Sezer...

29. 10. 1952. Gerede.

(Yıllar sonra, sabah karanlığında küçücük ilkokul çocuklarının
belleğimden silemedeğim vatan şiirlerini ezberleyerek,
siyah giysiler içinde okula gittiklerini görünce,
nemli İstanbul sabahlarında...
- Hiç bir yanlış değişmedi,
diye düşünmekten kendimi alamıyorum.
Bulutları dağıtmak, güneşi avuçlamak, çocuklarla tepelerde
koşmak. ağaçları, rüzgârı, güneşi, yağmuru, insanları
onlarla birlikte yaşamak istiyorum.)

Henüz tramvaylar işliyor.. Ama Beşiktaş-Fatih'in yeşil

Sankt George'da, Tezer Özlü üçüncü sıra sağ başta...

Tezer Özlü, Günk ile...

Sabahları yedide Günk'e uğrarken ağırıyor hava. Sokak lambaları sönüyor. Beş on dakika taş koridorlarında oyalanıyoruz. Annesi ve babası da kalkmış, öğretmenlik yaptıkları okullara gitmek için hazırlanıyorlar. Annesi okula, öğrencilerine, başarıya ve özellikle "yurduna" çok düşkün bir öğretmen. Her sabah, vatanın bizden beklediği görevlere değiniyor. Günk'ün babası daha rahat bir insan. Boş zamanlarını arkadaşlarıyla kahvede oturmak, oyun oynamakla geçiriyor. Dünyaya alaylı bir yaklaşımı var. durmadan sigara içiyor.

Günk'ün ve bizim evin bütün bireyleri (Bunni dışında) okula gidiyor. Kimse fabrika, dükkân, büro, atölye gibi bir yerde çalışmıyor. Bu nedenle tüm yaşamımız okul. Bir "öğrenme merkezi".

Çocukluğun Soğuk Geceleri **Tezer Özlü**

OKUL

VE OKUL YOLU

Kış aylarında yağmur en çok bizim okulun beton avlusuna yağıyor. Karaköy alanından Kuledibi'ne çıkan dik yokuşla birlikte, iki kıyısında yükselen koyu gri yapıların mimari özellikleri Orta Avrupa kentlerinin eski, karanlık sokaklarını andıran Bankalar caddesi başlar. Kentin esintili havası, varsa güneşi artık burada kesilmiş, gölgeler garip biçimde koyulaşmıştır. Yabancı bankalar, azınlık sahiplerinin adlarını taşıyan dükkanlar, cam vitrinlerde sergilenen yabancı ülkelerden satın alınmış makineler, caddeye ~~yokuşlarla~~ birleşen dar, meyilli sokaklar, sonra Kuledibi'ne, oradan Şişhane'ye, Tünel'e sürüp giden yokuşlar (özellikle o yıllarda) hiç bir yerli öğe taşımıyor. Bankalar caddesinde ilerlerken, sağda gizlenmiş, bükümlü, gri taş merdivenler, Kart Çınar Sokağı başına çıkar. Buradaki okul, kilise ve daha ilerideki hastanenin büyük eski yapıları güneşi bir kez daha keser, gölgeleri bir kat daha koyulaştırır. Bu yapılar, sığınak gibi dar geçitler ve gizli merdivenlerle birbirine bağlanmıştır. Erkek Lisesindeki papazlar, Kız Lisesindeki rahibeler, kilisede sabahın alacakaranlığında başlayan dinsel ayinler, bu Orta Avrupa havasını, orta çağa dek geriye iter.

Okulun demir kapısı önünde duran şişman rahibe, ~~tüm~~ giysilerimizi denetliyor. Lacivert ya da beyaz dışında bir ~~xxxxx~~ renk giyip giymediğimizi sıkıca ~~xxxxxxxxx~~ araştırıyor. Bu denetimden sonra dar merdivenleri tırmanıp, soldaki cam kapıdan okul yapısına girince, biraz alacakaranlıkla karşılaşıyoruz.

Yazarın babaannesi Ayşe Özlü (Çocukluğun Soğuk Geceleri'nin Bunni'si), 3. 2. 1972.

Rodyolarda dinlenecek müzik hemen hemen yok gibi. Öğleden sonraları da naklen futbol maçları yayımlanıyor.

Biz üç kardeş de bu evden hemen kopabilmek için büyük çaba harcıyoruz. Dışarıda, yaşamın gürültüsü içinde, ya da başka evlerde, başka insanlarla yaşam her zaman daha güzel geliyor bize. Oysa Bunni hep bu evde kalıyor. Çok yaşlıyken bile yavaş yavaş Çarşamba pazarına gidiyor. Turşu kuruyor, turp yaprağı pişiriyor. Pazarcıların ona verdiği döküntülerle, birkaç yüz liraya geçiniyor.

Süm ile ara sıra onu ziyarete gidiyoruz. Sıcak bir günde ~~namaz~~ seccadesi üzerinde, sırtı dolaba dayalı oturuyor:

- Baban nerede?
- Seyahatte.
- Niçin gelmiyor?
- Gelecek.
- Artık gelsin. Ben öldüm.

Gerçekten artık bu dünyada olmadığına, bittiğine bizi inandırmaya çalışıyor.

- İyisin, iyisin,

diyor Süm.

Bir süre sonra, onu eski, anılarla dolu, küf kokan, merdivenleri karanlık, nemli ve soğuk evde bırakırken, başka bir yaşama gitmek ne büyük bir mutluluk.

Bunni'nin tabutunu ~~topraktan~~ kazılan çukura bıraktılar. Ağlamaya çalışıyorum. Olmuyor. Onun ölümü bütün ağıtlara ırak. Mezarlıkta temmuz sıcağı var. ~~Çarşamba~~ Mezarlığın önü bir gecekondular vadisiyle Haliç'e doğru iniyor. Çocuğumun arabasını sürerek mezarlıktan çıkıyorum. Yollar taş kaldırım. Çevredeki küçük gecekondularda işçi aileleri barınıyor. İleride iç içe yükselen çirkin apartmanlara doğru yürüyorum.

Pazar günleri... Şimdilerde... Sokak aralarından geçerken... gözüme pijamalı aile babaları ilişirse, kışın, yağmurlu gri günlerde tüten soba bacalarına ilişirse gözlerim... evlerin pencere camları buharlaşmışsa... odaların içine asılmış çamaşırlar görürsem... bulutlar ıslak kiremitlere yakınsa, yağmur çiseliyorsa, radyolardan naklen futbol maçları yayımlanıyorsa, tartışan insanların sesleri sokaklara dek yansıyorsa, gitmek, gitmek, gitmek, gitmek, gitmek..... isterim hep.

Kasım 1960. Tiyatro festivali sırasında, vapurda. Soldan sağa, Sezer Özlü, Nebahat Özlü, Engin Ertem, Demir Özlü ve Tezer Özlü.

Arnavutköy

~~Yolculuğum bitiyor~~ Aydınlatmak için uyum ve sıcak bir Haziran günümün bitmek üzere olduğu dakikalarda gökyüzü ile yavaşlamış Boğaz dalgalarının birbirine kaynaştığı çizgiye bakıyorum. İtalyan sarkıcıları en yanık aşk şarkılarını söylüyor. Çevrem bir an kesildiği iki saniyelik arasına boğuşmuş, çığlık atıyor. Bu gün pazar. Boğaz, küçük bir ~~kasaba~~ için gürültüleri görünmeyen ülke, hava Boğaz suyunda görünüp kayboluyor karşıda, biraz uzakta cam ocaklarının geçişindeki apartmanın dördüncü kat balkonunda onbeş yıl önceki Avusturyalı İngilizce öğretmenim sırtı bana dönük oturuyor. Biraz sola bakarsam, elektrik direği, küçük bir apartman lokanta ve yeşil ışıklarıyla ağır ~~ışıklı~~ lambaları suya yansıyan vapurun, meyhanenin biraz önündeki Arnavutköy iskelesine yanaşıyor.

~~XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX~~

Bu kadarını yürekten gözlerim geçişimdeki düşünceler, kitapları, kentleri, olayları, insanları düşünüyor. Bu ülkeleri ozanları, şarkıları, romanları, filmleri, senfonileri, sesleri anlatmış. Birçokları da belki anlatmadan göçlerine, ölümlerine benzetmeden yazmış gecenin doğuşunu, batışını, dağları, boş ovaları, kalabalık kentleri, dışkı, bir hastahane koridorundan beklenen adımları ve gene de ~~açıkça kapanmış~~ belki de ölürken söylemek istenip en güzel, en yoğun tümcesini.

Ben de garip bir ölümü yaşadım. 1971 yazında sonuçta devrim fantezisi esiyorda ülkede. Hepimiz devrimin geçmişini unutmuş, onun yakın sonunu yaşıyorduk. Sonra olaylar hızlaşmaya başladı. Ben de bir şey daha anlamsız yitirmeyeyim. Doktor bana evde şok yapıyordu. Elektrik konmasına girmiş, bir yandan da ~~ışık~~ elektriğe şok veriyordu, şimdi anlıyorum. Diye

1973.

12. 8. 1973. Kızı Deniz'in dünyaya geldiği gün. Alman Hastanesi.

Tezer Özlü kızı Deniz'le... 1974.

Deniz ve Tezer...

Deniz'in anneler gününde Tezer Özlü'ye yazdığı kart.

Erden Kıral, Tezer, Fahir Aksoy, Cihat Burak, Oğuz Alplaçin (Hayalet Oğuz).

Umut Demirdelen, Tezer Özlü, Ali Sirmen, Sezer Duru, Hagen Schulz, Ankara 1979.

Berlin Film Festivali sonunda Erden Kıral'la. 1983.

Plinke'yle Berlin Literarisches Collogium'da. 1980.

Gerard. Tezer Özlü.

Tezer Özlü Peter Weiss'la, 1983.

Mayıs 1980.

Tezer Özlü çalışma odasında Cesare Pavese'nin posteri ile...

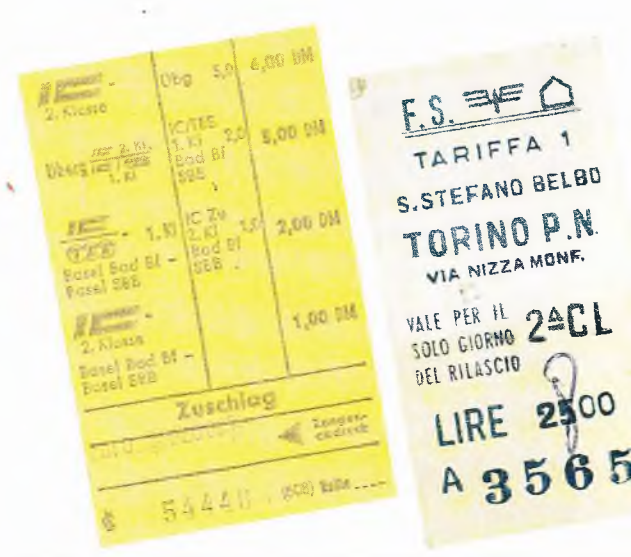
Cesare Pavese'nin roman kahramanı marangoz Nuto ile Torino'da...

Bu gün cuma. Saat 8 45. S. Stefano Belbo'dayım. Nuto'nun marangozluk atölyesinin beton çatısında oturuyorum. 60 yılı aşkın süredir olduğu gibi, Nuto bu sabah da atölyesinin kapısını saat 8.30 da açtı. Birinci kapıyı altı kez kilitlemiş. Bu bölümde üst üste eski saatler yığılı. Yandaki atölye aynı zamanda Nuto'nun oturduğu bölüm. Burada bir duvarda kendi, tam karşısında Pavese'nin portresi asılı.

Olmam gereken yerdeyim.

Pavese'nin portresinin altındaki kitap raflarında onun tüm kitapları dizili. İntiharı özleyen kahramanları, onun yalnız insanları burda. Onun Torino kenti, onun Piemonte yöresi burada. Benim yalnızlığımla, Nuto'nun yalnızlığıyla çevrili.

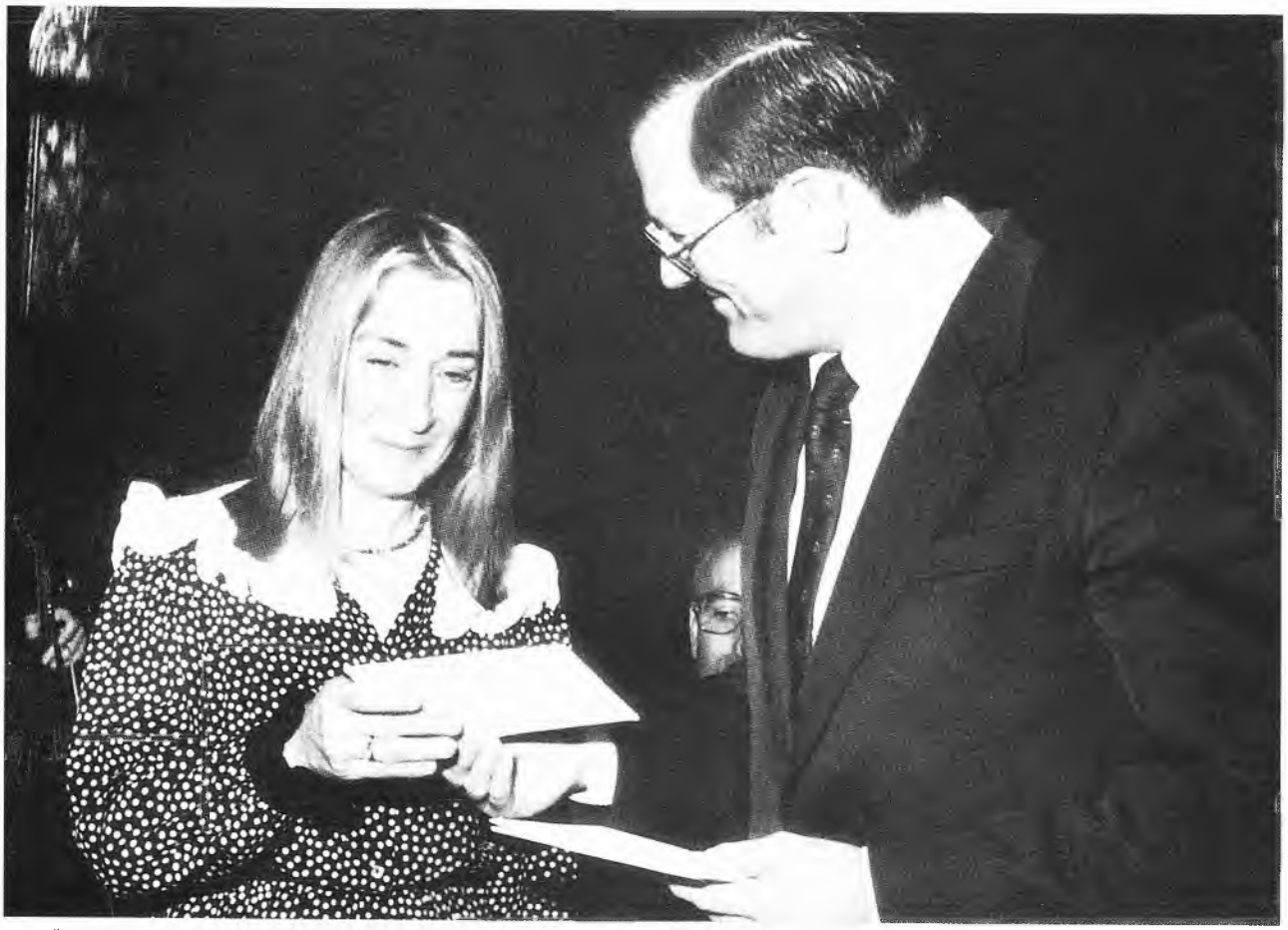
Yaşamın Ucuna Yolculuk Tezer Özlü

Sevdiği üç yazar; Svevo, Kafka ve Pavese'nin izlerini sürerken kullandığı yolculuk biletlerinden örnekler.

Yaşamın sonu bana hiç ırak gözükmedi. Her yüzde, her sekteta, her büyüyende, her yaşlanmada, her sarılmada, her sekteta gördüm ölümün yüzü. Çocukken bile buğday tarlalarında, yaz mevsimi ayışığında ve çocukluk geceleriminin karanlığında gördüm yaşamın sonunu. Ama ben gidince, ben ya da hep görünümlerin, kentlerin içinden; tarlalar, dağ sıraları, bir göl, kurumuş bir nehir yatağı, sakin bir deniz yüzeyi boyunca yol alırken, ve yabancı insanlar giriş yönünün aksi istikametinde bir anda yitiverince, işte o zaman uzaklaşıyorum yaşamın sonundan.

Şimdi dünya önümde açıldıkça. Kendim bana sunan her şey, yetişen ya da ölen ya da ölmüş olan her şeyi daha büyük biçimlendirmem gerek. Temelde dışların sunduğundan daha çoğunu almam, daha büyüğünü yaşamam gerek. Her nesneyi, her canlıyı, her hangibir insanı, anlık her görüntüyü yaşantıya dönüştürmek zorundayım. Yaşamı büyütmek, kendimce geliştirmek, derinleştirmek, genişletmek, rüzgarlarla estirmek, yağmurlarla yağdırmak zorundayım, ta ki kendimi canlı ya da cansız, doğmuş ya da doğmamış bir tek nokta olarak görene dek. Ve kendi üzerinde kurduğum bu egemenlikle ölümü büyütmem gerek. Yaşamım, ölümün her yaşam, her aşk ve her ölüm olmalı.

Tezer Özlü, "Auf den Spuren eines Selbsmords" (Bir İntiharın İzinde) adlı yapıtıyla 1983 Marburg Yazın Ödülü'nü kazanmıştı...

Yazarın ödül sertifikası.

„LITERATUR UM 11" e.V.

NEUE LITERARISCHE GESELLSCHAFT

Frau
T. Kiral

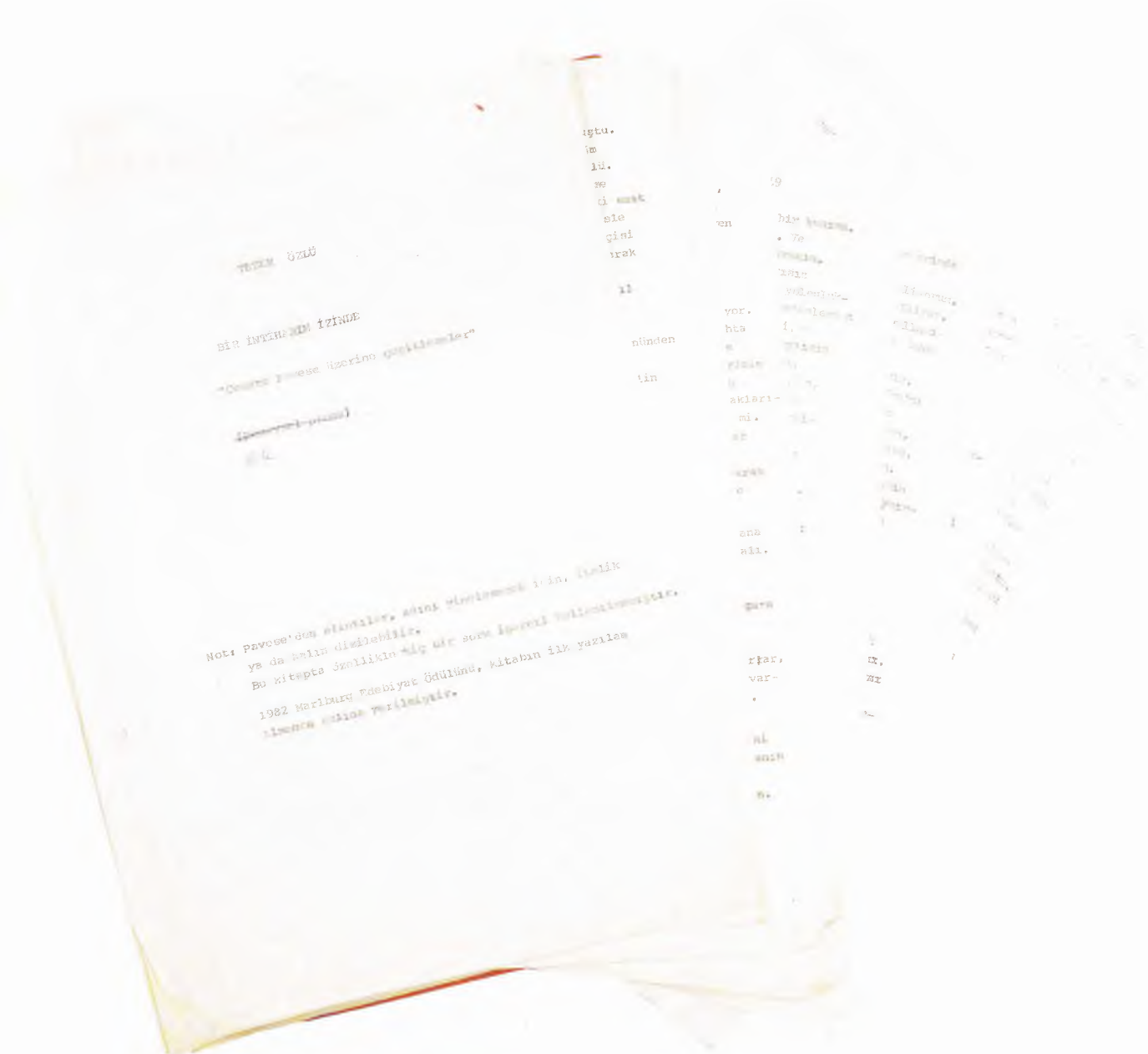
Sehr geehrte Frau Kiral,

Die Neue Literarische Gesellschaft 'Literatur um 11' e. V.
vergibt alle zwei Jahre die Marburger Förderpreise für Li
teratur.
In diesem Jahr (1982) hat die unabhängige Jury (J. Fröhlich
Dr. H. Hackmann, Prof. Dr. W. Solms) Ihnen mit einer ein
stimmigen Entscheidung einen der Förderpreise zuerkannt.
Der Preis ist mit 7.500.-DM dotiert und an keinerlei Bedin
gungen geknüpft.
Als Trägerverein würden wir uns aber sehr darüber freuen,
wenn Sie zukünftig mit uns Kontakt halten und sich ggf. ein
wieder den Marburger Literaturfreunden vorstellen würden.
Das Preisgeld ist als Scheck beigefügt.
Wir gratulieren Ihnen recht herzlich zu dieser Auszeichn
und wünschen Ihnen persönlich für die Zukunft alles Gute
vor allem Gesundheit, Glück und weitere Schaffenskraft.

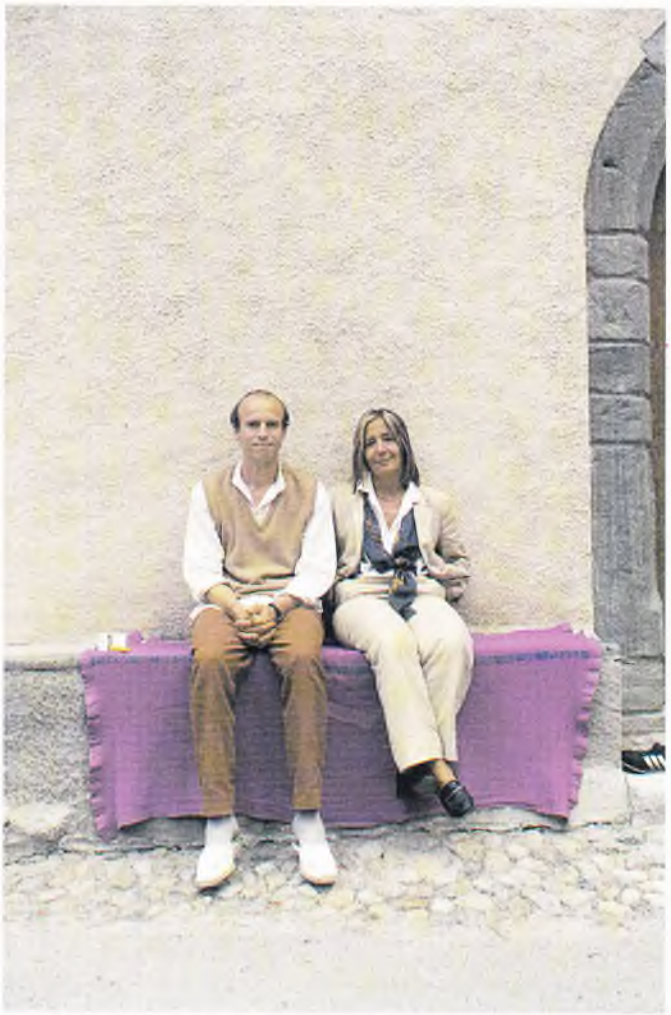
Mit den besten Grüßen

Ludwig Legge

Reinhard Spalke

Tezer Özlü, "Auf den Spuren eines Selbsmords"u önce "Bir İntiharın İzinde" olarak çevirmiş, daha sonra "Yaşamın Ucuna Yolculuk" adıyla yayınlamasını uygun görmüştü...

Tezer Özlü ve Hans Peter Marti...

Tezer Özlü. Zürih'de bu apartmanın beşinci katında oturuyordu...

er Marti'nin çizgileriyle Tezer Özlü.

Tezer Özlü Bibliyografyası

Eski Bahçe (1978) Ada Yayınları
(1987) Ada Yayınları
(1993) Yapı Kredi Yayınları
(1994) Yapı Kredi Yayınları

Çocukluğun Soğuk Geceleri (1980) Derinlik Yayınları
(1986) Ada Yayınları
(1994) Yapı Kredi Yayınları
(1995) Yapı Kredi Yayınları

Yaşamın Ucuna Yolculuk (1984) Ada Yayınları
(1987) Ada Yayınları
(1993) Yapı Kredi Yayınları
(1995) Yapı Kredi Yayınları

Kalanlar (1990) Ada Yayınları
(1995) Yapı Kredi Yayınları

Tezer Özlü'den Leyla Erbil'e Mektuplar (1995) Yapı Kredi Yayınları

Yabancı Dillerde Çocukluğun Soğuk Geceleri

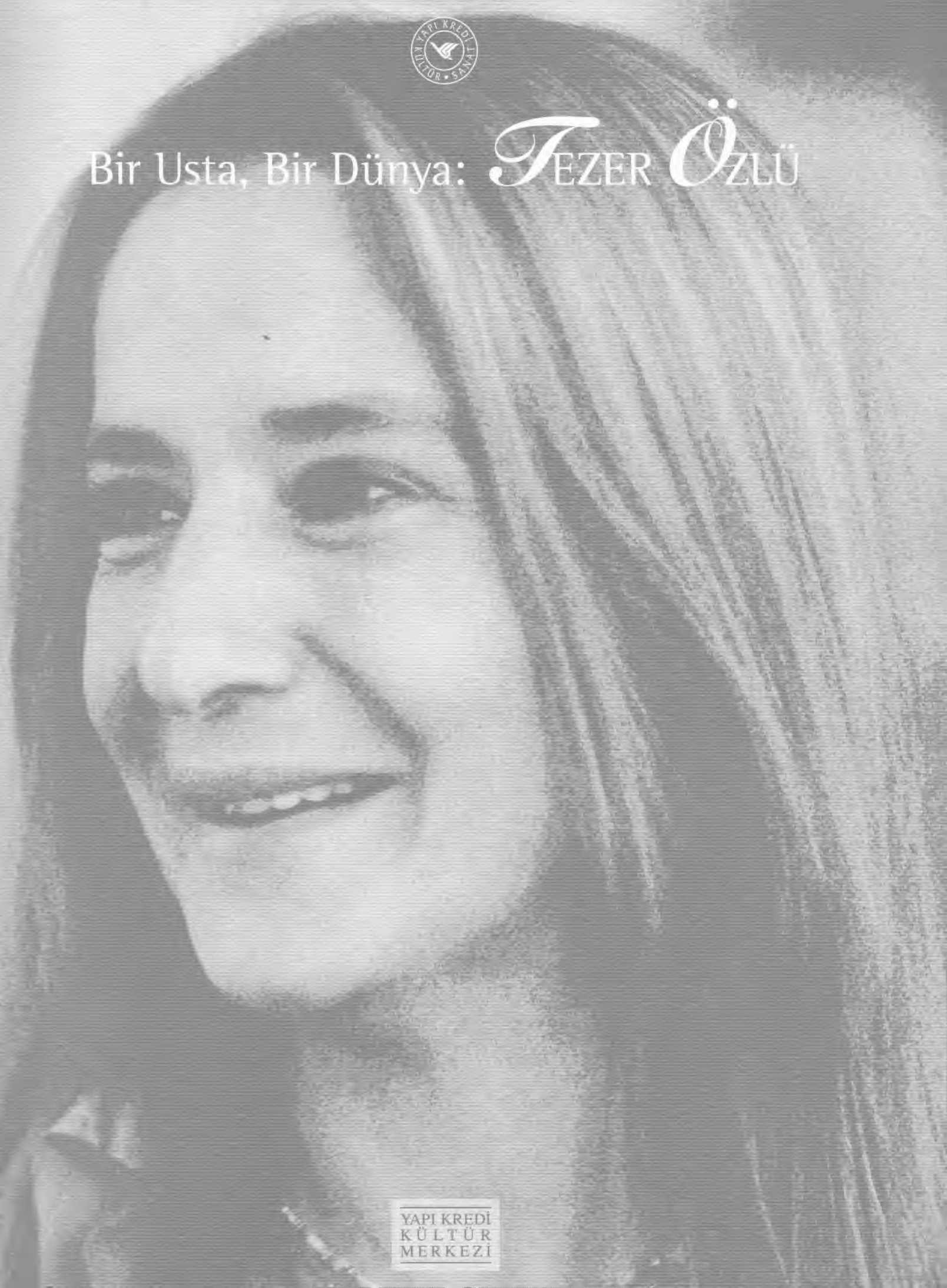
Kalte Nachte der Kindheit (1985) Express Edition-Berlin
Kille Nachten (1987) Sjaloom Literair-Hollanda
ΟΙ ΚΡΥΕΣ ΠΑΙΔΙΚΕΣ ΝΥΧΤΕΣ (1990) / ΡΟΔΑΜΟΣ– Atina

Çevirileri

Yaban Çilekleri / Ingmar Bergman (1965)
Aynadaki Gibi / Ingmar Bergman (1967)
Fotoğrafta Kadın da Var / Heinrich Böll (1971) (Sezer Duru ile)
Bir Bolşeviğin Anıları / Ossip Piatnizki (1978) (Tuncay Gökmen adı ile)

REMINGTON
TRAVEL-RITER DELUXE

Bir Usta, Bir Dünya: Tezer Özlü

YAPI KREDİ
KÜLTÜR
MERKEZİ